

Kohtuasi C-741/19**Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1****Saabumise kuupäev:**

8. oktoober 2019

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Cour d'appel de Paris (Pariisi apellatsioonikohus, Prantsusmaa)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

24. september 2019

Apellant:

Moldaavia Vabariik

Vastustaja:

äriühing Komstroy, äriühingu Energoalians õigusjärglane

I. Põhikohtuasja ese

Selle hindamine, kas energiaharta lepingu artikli 26 lõike 3 alusel moodustatud *ad hoc* vahekohus on pädev lahendama rahalist vaidlust, mis puudutab elektrienergia müügilepinguga seotud nõude tasumist. Vahekohtuotsuse, millega rahuldati vastustaja nõue, tühistas cour d'appel de Paris (Pariisi apellatsioonikohus) põhjendusel, et vahekohus eksis, kui ta ennast pädevaks tunnistas. Cour de cassation (Prantsusmaa kassatsioonikohus) tühistas selle kohtuotsuse põhjendusel, et Cour d'appel (apellatsioonikohus) tõlgendas mõistet „investeering“ energiaharta lepingu artikli 1 punkti 6 tähenduses liiga kitsendavalt. Vaidluse lahendus ja seega vahekohtu pädevus sõltub seega sisuliselt selle mõiste tõlgendusest.

II. Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

Cour d'appel de Paris (Pariisi apellatsioonikohus), kellele Cour de cassation (Prantsusmaa kassatsioonikohus) asja tagasi suunas, leiab, et energiaharta lepingut on ELTL artikli 267 alusel pädev tõlgendama Euroopa Kohus. Viidatud artikli

kohaldamise kriteerium tuleneb eranditult selle akti kvalifikatsioonist, mida tõlgendada palutakse. Segalepingud, mille liit ja liikmesriigid on kolmandate isikutega sõlminud, kuuluvad aga liidu institutsioonide, organite ja asutuste õigusaktide hulka (30. septembri 1987. aasta kohtuotsus Demirel, 12/86, EU:C:1987:400, ning 18. juuli 2013. aasta kohtuotsus Daiichi Sankyo ja Sanofi-Aventis Deutschland, C-414/11, EU:C:2013:520). Et riigisisene kohus peab vahekohtu pädevuse hindamisel kohaldama energiaharta lepingut, on tal võimalik esitada Euroopa Kohtule need tõlgendamisküsimused, et tagada liidu õiguse ühetaoline kohaldamine.

III. Eelotsuse küsimused

„1. Kas energiaharta lepingu artikli 1 punkti 6 tuleb tõlgendada nii, et elektrienergia müügilepingust tulenev nõue, millega ei ole seotud mingit investeerija sissemakset vastuvõtvas riigis, võib kujutada endast „investeeringut“ selle artikli tähenduses?

2. Kas energiaharta lepingu artikli 26 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et see, kui lepinguosalise riigi investor omandab nõude, mille on moodustanud lepinguosaliste riikide väline ettevõtja, kujutab endast investeeringut?

3. Kas energiaharta lepingu artikli 26 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et investorile kuuluv nõue, mis tuleneb vastuvõtva riigi piirile tarnitava elektrienergia müügi lepingust, võib kujutada endast investeeringut teise lepinguosalise territooriumil, kui investeerija ei tegele tema territooriumil mingi majandustegevusega?“

IV. Õiguslik raamistik

1. *Energiaharta leping*

„Artikkel 1. Mõisted

Käesolevas lepingus:

[...]

(6) „Investeering“ tähendab igasugust investori omanduses olevat või otseselt või kaudselt investori käsutuses olevat vara ning hõlmab:

a) materiaalsel ja immateriaalsel omandil, vallas- ja kinnisomandil ning mis tahes omandiõigusi, nagu rendid, hüpoteegid, pandiõigused ning tagatised;

b) ettevõtet või äriühingut või aktsiaid, osakuid või muud ettevõttes või äriühingus osalevat omakapitali ning ettevõtte või äriühingu võlakirju ja muid võlakohustusi;

- c) rahalisi nõudmisi ning nõudmisi majanduslikku väärtust omava ja investeeringuga seotud lepingujärgse tegevuse suhtes;
- d) intellektuaalset omandit;
- e) tulu;
- f) seaduse, lepingu või seadusliku litsentsi või loaga antud mistahes õigust tegutseda energiamajanduses.

Varade investeerimisvormi muutus ei takista neid käsitamast investeeringutena. Mõiste „investeering“ hõlmab kõiki investeeringuid, olenemata sellest, kas need on tehtud enne või pärast käesoleva lepingu jõustumise kuupäeva (edaspidi „jõustumiskuupäev“) investorit esindava lepingupoole suhtes ning selle lepingupoole suhtes, kelle territooriumil investeering on tehtud, eeldusel, et käesolev leping kehtib ainult pärast jõustumiskuupäeva tehtud investeeringute suhtes.

„Investeering“ tähendab igasugust investeeringut energiamajandusse ja investeeringut või investeeringuliiki, mille lepingupool on oma tegevuspiirkonnas määratlenud kui „harta rakendamise projekti“ ning teavitanud sellest sekretariaati.

(7) „Investor“ tähendab

a) lepingupoole puhul:

i) füüsilist isikut [...]

ii) ettevõtet või muud organisatsiooni, mis on asutatud lepingupoole seaduse järgi;

(8) „Investeerima“ ja „investeerimine“ tähendavad uute investeeringute tegemist, investeeringute osalist või täielikku omandamist või suunamist teistesse investeerimisvaldkondadesse.

[...]

(10) „Tegevuspiirkond“ tähendab lepinguga ühinenud riigi puhul:

a) tema jurisdiktsiooni all olevat territooriumi [...]

„Artikkel 26. Investori ja lepingupoole vaheliste vaidluste lahendamine

(1) Lepingupoole ja teise lepingupoole investori vaidlused käesoleva lepingu III osa alusel võetud kohustuste väidetava rikkumise asjus, mis on seotud teise lepingupoole investori investeeringutega esimese lepingupoole tegevuspiirkonnas, tuleb võimaluse korral lahendada rahumeelselt.

(2) Kui nimetatud vaidlusküsimust ei õnnestu lõike 1 kohaselt lahendada [...], võib investor anda küsimuse lahendada:

a) asjaomase lepingupoole kohtule või halduskohtule;

[...]

c) käesoleva artikli järgmiste lõigete kohaselt.

3. a) [vahe- või lepituskohtule]“

2. Riigisisene õigusnorm

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku (code de procédure civile) artiklis 1520 on nähtud ette:

„Tühistamiskaebuse [Prantsusmaal tehtud rahvusvahelise vahekohtu otsuse peale] saab esitada ainult siis, kui:

1) vahekohus leidis ekslikult, et asi allub või ei allu talle, või

[...]

5) vahekohtuotsuse tunnustamine või täitmine on vastuolus rahvusvahelise avaliku korraga.“

V. Faktiliste asjaolude ja põhikohtuasja menetluse kirjeldus

- 1 Ukraina ja Moldova Vabariik on endised nõukogude vabariigid, mille elektrivõrgud on läbipõimunud. 1. jaanuaril 1995 allkirjastati nende kahe riigi elektrivõrkude samaaegse ja vastastikuse kasutamise leping.
- 2 Kolme järgmise äriühingu vahel sõlmiti 1. veebruaril 1999 leping nr 01/01: Ukraina elektrienergia tootja Ukrenergo; Ukraina eraõiguslik äriühing Energoalians, kes on spetsialiseerunud elektrienergia tootmisele ja jaotamisele, ning 1997. aastal loodud Moldova riigi osalusega ettevõtja Moldtranselectro. Selle lepingu kohaselt ostis Energoalians Ukrenergolt elektrienergiat ekspordimiseks Moldovasse, kusjuures tarnitavad elektrienergia kogused määrasid Ukrenergo ja Moldtranselectro iga kuu omavahel kindlaks.
- 3 Lepinguga nr 24/02, mis allkirjastati Kiievis 24. veebruaril 1999, leppisid Energoalians, Briti Neitsisaartel registreeritud äriühing Derimen ja Moldtranselectro kokku, et:
 - Energoalians tarnib tarnijana elektrienergiat Derimenile;
 - Derimen ostjana tasub elektrienergia hinna Energoaliansile;

- Moldtranselectro elektrienergia „saajana“ teeb Ukrenergole enne iga kuu 25. kuupäeva tellimuse, näidates ära järgmisel kuul nõutava elektrienergia koguse;
 - Ukrenergole tarnib seejärel elektrienergiat tingimustel „DAF Incoterms 1990“, st kuni Ukraina ja Moldova vahelise piiri Ukraina pooleni;
 - Derimen nõuab müüdud elektrienergia hinna sisse Moldtranselectrolt.
- 4 Seda lepingut, mis sõlmiti esialgu 1999. aastaks, ja 1. veebruari 1999. aasta lepingut nr 01/01 pikendati kuni 31. detsembrini 2000. Iga tarnekuu eest pidi Energoalians saama Derimenilt makse 80 kalendripäeva jooksul alates tarnimisest, samas kui Derimen pidi saama makse Moldtranselectrolt. Maksete suhtes kohaldatavad hinnad määrati kindlaks lepingu nr 24/02 erinevate lisadega. Nende lisade üldsätete kohaselt ja olenevalt kuust oli hind, mida Moldtranselectro tasus, umbes kaks korda kõrgem kui hind, mida tasus Derimen Energoaliansile.
 - 5 Elektrienergiat tarniti kahel aastal: 1999. ja 2000. aastal, v.a 1999. aasta maist juulini. Moldtranselectro tasus Derimenile osaliselt 1999. aasta eest (1999. aasta jaanuari ja osaliselt veebruari eest) ja kogu 2000. aasta eest. Ülejäänud 1999. aastal tarnitud elektrienergia eest ei tasutud. 1. jaanuaril 2000 oli Moldtranselectrole Derimeni suhtes kogunenud võla summa 18 132 898,94 Ameerika Ühendriikide dollarit. Energoaliansi suhtes siiski mingit võlga ei olnud, sest Derimen oli talle tasunud kogu tarnitud elektrienergia eest.
 - 6 Kiievis 30. mail 2000 sõlmitud lepinguga võõrandas Derimen nõude, mis tal Moldtranselectro suhtes lepingu nr 24/02 alusel oli, Energoaliansile.
 - 7 Moldtranselectro tasus oma võla osaliselt ja vähendas Energoaliansi nõuet tema suhtes summale 16 287 185,94 Ameerika Ühendriikide dollarit.
 - 8 Energoalians püüdis saavutada selle summa tasumist, pöördudes kõigepealt Moldova ja siis Ukraina kohtute poole, kuid tulutult.
 - 9 Leides, et Moldova Vabariigi teatavad sekkumised kujutavad endast energiaharta lepinguga võetud kohustuste selgeid rikkumisi, kutsus Energoalians esile *ad hoc* vahekohtumenetluse.
 - 10 Vahekohtuotsusega, mis tehti Pariisis 25. oktoobril 2013 häälteenamusega, tunnistas kolmest kohtunikust koosnev *ad hoc* vahekohus ennast pädevaks. Ta leidis, et Moldova Vabariik oli eiranud oma rahvusvahelisi kohustusi, ning mõistis temalt energiaharta lepingu alusel Energoaliansi kasuks välja kogusumma 592 880 395 Moldova leud.
 - 11 Vahekohtu sõnul kuulus Energoaliansile „investeering“ energiaharta lepingu tähenduses riigi osalusega ettevõtja Moldtranselectro suhtes, võttes arvesse, et energiaharta lepingus on valitud selle mõiste üsna lai määratlus. Ta tugines nii õigusteooriale kui ka teistele vahekohtuotsustele. See termin asetub tema sõnul

„globaalse neutraalse kontseptsiooni“ raamesse ja laieneb „kõikidele sissemakse liikidele“. Ta märkis, et talle lahendamiseks esitatud juhtumit on kirjeldatud otseselt energiaharta lepingu artikli 1 punkti 6 alapunktis c.

- 12 Vahekohtu esimees jäi eriarvamusele vahekohtu pädevuse küsimuses. Ta leidis, et sõna „investeering“ tähistab tavatähenduses kapitali sissemaksmist või pingutuste tegemist lootuses saada mingit tulu ning et see mõiste eeldab, et enne tulu saamist möödub teatav aeg (st kulub aega) ja et tulu summa ei ole täpselt teada (st esineb äririsk).
- 13 Moldova Vabariik esitas selle vahekohtuotsuse peale 25. novembril 2013 tühistamiskaebuse.
- 14 Ukraina õiguse alusel asutatud äriühing Komstroy sai 6. oktoobri 2014. aasta otsusega äriühingu Energoalians õigusjärglaseks.
- 15 Cour d'appel de Paris (Pariisi apellatsioonikohus) tühistas 12. aprilli 2016. aasta otsusega selle vahekohtuotsuse. Ta leidis, et vahekohtul ei olnud õigus, kui ta ennast pädevaks tunnistas, ja seda seepärast, et vaidlusaluse nõude ainus ese oli elektrienergia müük. Et sissemakset ei olnud, ei saanud siin olla tegemist investeeringuga energiaharta lepingu tähenduses.
- 16 Kui äriühing Komstroy esitas kassatsioonkaebuse, tühistas Cour de cassation (Prantsusmaa kassatsioonikohus) 28. märtsi 2018. aasta otsusega, mille ta tegi tsiviilkohtumenetluse seadustiku (code de procédure civile) artikli 1520 alusel, cour d'appel de Paris' (Pariisi apellatsioonikohus) otsuse.
- 17 Cour de cassation (Prantsusmaa kassatsioonikohus) leidis, et energiaharta lepingus ei ole täpsustatud kriteeriume, mis investeeringut iseloomustavad, vaid on loetletud ainult mitteammendavalt varasid, mida peetakse investeeringuteks. Ta järeldas sellest, et cour d'appel (apellatsioonikohus) rikkus energiaharta lepingut, lisades sellesse tingimuse, mida selles sätestatud ei ole.
- 18 Ta suunas asja tagasi cour d'appel de Paris'le (Pariisi apellatsioonikohus) teistsuguses koosseisus.
- 19 Moldova Vabariik palub cour d'appelil (apellatsioonikohus) 25. oktoobri 2013. aasta vahekohtuotsus tühistada osas, milles vahekohtus eksis, kui tunnistas end pädevaks, ja osas, mille kohaselt vahekohtuotsuse tunnustamine või täitmine on vastuolus rahvusvahelise avaliku korraga. Teise võimalusena nõuab ta, et Euroopa Kohtule esitataks eelotsusetaotlus, milles palutakse energiaharta lepingut tõlgendada.
- 20 Äriühing Komstroy, kes on äriühingu Energoalians õigusjärglane, palub cour d'appelil (apellatsioonikohus) jätta Moldova Vabariigi tühistamiskaebus ja kõik tema nõuded rahuldamata.

VI. Põhikohtuasja poolte peamised argumendid

21 Moldova Vabariik väidab, et vaidlus ei puuduta investeringut energiaharta lepingu tähenduses ja isegi eeldusel, et investering on olemas, ei teinud seda ei lepinguosalise riigi ettevõtja ega teinud seda ka Moldova tegevuspiirkonnas.

1. *Investeeringu olemasolu energiaharta lepingu tähenduses*

22 a. Moldova Vabariik väidab, et nõue, mille Energoalians omandas ja mis tuleneb elektrienergia müügilepingust, ei ole „investeering“ energiaharta lepingu tähenduses. Viimases on viidatud termini „investeering“ tavatähendusele, mis eeldab sissemakset. Kuigi energiaharta lepingu määratluses on viidatud „igasugusele varale“, mis investoril on, siis näidete loetelu näitab sellegipoolest, et investeering ei ole tingimata „igasugune vara“.

23 Tavatähenduses ja energiaharta lepingu preambulis nimetatud selle harta eesmärke arvestades on termin „investeering“ tingimata seotud investoripoolse kapitali või muude investeerimistegevuse arendamiseks või säilitamiseks vajalike ressursside sissemakse või üleandmisega. Selle tähenduse valiski vahekohtu esimees oma eriarvamuses ja see langeb kokku vahekohtupraktikaga.

24 Ta märgib, et Energoaliansi nõue Moldtranselectro suhes, mis tuleneb lepingust nr 24/02, ei sisaldanud sissemakset; et see leping, millega nõuet seostatakse, ei kujuta endast iseenesest investeringut, sest selle ainus ese on elektrienergia müük, ning et Derimeni tegevus seisneb faktooringuteenustes, mis on puhtalt finantsteenused.

25 b. Vastustaja väidab vastu, et energiaharta lepingus on mõistet „investeering“ määratletud laialt ning seega võib selle mõiste alla kuuluda igasugune vara, mis on investori käsutuses või omanduses. Elektrienergia rahastamise tehing, millest tuleneb Energoaliansi nõue, kujutab küll endast tehingut, mis on „investeering energiamajandusse“ energiaharta lepingu artikli 1 punkti 6 tähenduses, sest tänu sellele sai võimalikuks elektrienergia tarnimine Moldtranselectrole.

26 Derimeni osalemine, mis oli kombineeritud Moldtranselectro kohustusega tasuda talle summad elektrienergia tarnimise eest, kujutab endast selle investeerimisteingu eraldi koostisosa, mis seisneb elektrienergia tarnimises Moldovale.

2. *Investori isik*

27 a. Moldova Vabariik väidab, et Energoalians ei teinud seda investeringut ise. Investor ei saa aga esitada vahekohtule lahendamiseks vaidlust investeringu küsimuses, mida ta ei teinud ise, sest väljend „investeerima“ on määratletud energiaharta lepingu artikli 1 punktis 8.

- 28 Ta väidab, et omandades Derimeni nõude, ei omandanud Energoalians „olemasolevat investeringut“ energiaharta lepingu tähenduses. Kuna Briti Neitsisaared, kus Derimen on registreeritud, ei ole energiaharta lepingu osaline, ei saa sellel äriühingul olla investori staatust energiaharta lepingu tähenduses ning tema varad ei saa seega olla „investeringud“ selle lepingu tähenduses. See järeldus on kooskõlas ütlusega *nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet* (keegi ei saa enda edasi rohkem õigusi, kui tal on).
- 29 **b.** Vastustaja vastab, et Moldova Vabariik püüab lisada energiaharta lepingusse tingimust, mida ei ole, st tingimust, et investor peab selleks, et tal oleks energiaharta lepingus ette nähtud kaitse, omandama investeringu äriühingult, mida ennast „kaitseb“ see leping. Asjaolu, et talle kuulub energiamajandusega seotud vara, võimaldab järeldada, et investering eksisteerib, olenemata viisist, kuidas see investering omandati. Sellel, kas Energoalians on teinud investeringu või mitte, on vähe tähtsust, kui see on tema käsutuses.
- 30 Ta märgib ka, et ainult energiaharta lepingu artikli 26 prantsuskeelses versioonis on märgitud, et investor peab olema „teinud“ investeringu. Vahekohtumenetluses tuleb menetlusosaliste vahel aga lähtuda energiaharta lepingu venekeelsest ametlikust versioonist.

3. *Territoriaalsuse kriteerium*

- 31 **a.** Moldova Vabariik märgib, et artikli 26 lõige 1 sisaldab territoriaalsuse kriteeriumi, mille kohaselt sõltub vahekohtu pädevus tingimusest, et investering peab olema tehtud vastuvõtva liikmesriigi „tegevuspiirkonnas“ energiaharta lepingu artikli 1 punkti 10 tähenduses. Ta väidab, et Moldova „tegevuspiirkonnas“ ei ole tehtud mingit investeringut, sest elektrienergia tarniti Moldova piirini ning et äriühingud Energoalians ja Derimen ei tegelenud energiamajandusega Moldova territooriumil. Ta lisab, et nõudeõiguse omandamist ei saa iseenesest pidada investeringuks, mille Energoalians ja Derimen tegid Moldova „tegevuspiirkonnas“, sest ainus tasu, mida Energoalians selle omandamise eest maksis, tuli tasuda Derimenile – üksusele, mis asub Briti Neitsisaartel.
- 32 **b.** Vastustaja vastab, et territoriaalsuse tingimus on täidetud. On väga palju kriteeriume, mis seovad juhtumi territoriaalselt Moldovaga. Tema nõue Moldtranselectro suhtes tekkis elektrienergia tarnimisest Moldova territooriumil ja keeruka investeerimistehingu ainus eesmärk on tarnida elektrienergiat Moldtranselectrole, mis on Moldova riigi osalusega ettevõtja.
- 33 Ta vastab veel, et investering, millele Energoalians tugineb, on nõue Moldtranselectro suhtes, mitte elektrienergia tarnimise leping, millest see nõue tuleneb, ning et ainuüksi tingimus „DAF“ elektrienergia tarnimise lepingus ei võimalda välistada, et see on seotud Moldova tegevuspiirkonnaga.

VII. Eelotsusetaotluse põhjenduste kokkuvõte

- 34 Cour d'appel de Paris (Pariisi apellatsioonikohus) leiab, et vaidluse lahendus sõltub mõiste „investeering“ tõlgendusest energiaharta lepingu artikli 1 punkti 6 tähenduses ning vajadusel termini „investeerima“ või „investeerimine“ tõlgendusest energiaharta lepingu artikli 1 punkti 8 tähenduses.
- 35 Territoriaalsuse kohta leiab ta, et tekib küsimus, kas elektrienergia müügilepingust tulenev nõue võib kujutada endast investeeringut, mis tehti teise lepinguosalise tegevuspiirkonnas energiaharta lepingu artikli 26 lõike 1 tähenduses, kui puudutab igasugune majandustegevus, millega nõude omanik selle lepinguosalise territooriumil tegeleks.
- 36 Ta leiab, et energiaharta leping on segaleping, mille on sõlminud liit ja liikmesriigid kolmandate isikutega, ning et Euroopa Kohus on ELTL artikli 267 alusel pädev tegema otsust tõlgendamisküsimustes, mille see leping tõstatab. Cour d'appel de Paris'1 (Pariisi apellatsioonikohus), kes peab kohaldama energiaharta lepingu sätteid, et hinnata vahekohtu pädevust, on võimalus esitada Euroopa Kohtule niisugused tõlgendamisküsimused, et tagada liidu õiguse ühetaoline kohaldamine.

TÖÖDOKUMENT